

HOOFDSTUK 2

Intra-Europese migratie: een demografische achtergrond bij migratiepatronen en inter-Europese partnerschappen in vergelijkend perspectief

Helga A.G. de Valk, Suzana Koelet en Rob Van der Erf

Inleiding

Het vrije verkeer van personen, zoals gerealiseerd binnen de Europese Unie, maakt het steeds makkelijker voor EU-burgers om zich te bewegen over de nationale grenzen van de Europese natiestaten. Ondanks de toegenomen mogelijkheden voor mobiliteit zou volgens de Eurobarometer van 2008 slechts vier procent van de Europese bevolking (EU27) in de loop van zijn of haar leven wel eens naar een ander Europees land verhuizen (Bonin et al. 2008 p.4). Gegevens uit de Europese Arbeidskrachten surveys geven aan dat elk jaar minder dan een half procent van de Europeanen op arbeidsleeftijd naar een ander Europees land migreren (Boeri et al. 2002; Bonin et al. 2008). Het aantal Europeanen dat in een ander Europees land woont, neemt niettemin elk jaar toe en zo ook het relatieve aandeel Europese migranten tegenover niet-Europese migranten (Vasileva 2010). Tussen 2001 en 2010 groeide het aandeel buitenlanders in de bevolking van de EU27 landen van 4,5% tot 6,5%; het aandeel van de Europeanen hierin nam toe van 34% tot 38% (Eurostat databank). In diverse EU-lidstaten zien we recent dat Europeanen een steeds groter aandeel hebben in de immigratie. Echter, de Europese migratie die er plaatsvindt, lijkt zeker niet willekeurig te verlopen en verandert ook doorheen de tijd. Er zijn duidelijke patronen terug te vinden in de landen van herkomst van migranten evenals de patronen van vestiging in Europa. Wanneer we kijken naar de Europese migrantenpopulaties blijkt er overigens sprake van een grote diversiteit.

Dit hoofdstuk start vanuit de vragen welke kenmerken hedendaagse Europese migratiestromen (zowel immi- als emigratie) vertonen en hoe zij zich over het afgelopen decennium hebben ontwikkeld. Anders gezegd, welke mobiliteitspatronen vinden we heden ten dage in Europa en hoe zijn deze veranderd over de afgelopen tien jaar? We maken gebruik van de reeds bestaande literatuur op dit terrein, maar analyseren tevens nieuw empirisch materiaal van onder andere Eurostat. We bestuderen daarbij de patronen van de Europese mobiliteitsstromen om meer inzicht te krijgen in de plaatsen van waaruit EU-onderdanen vertrekken en zich vestigen. We starten hierbij vanuit een breed Europees vergelijkend perspectief en besteden ook aandacht aan de databronnen

en de beperkingen daarbij. Vervolgens schetsen we de demografische karakteristieken van de betrokken immi- en emigranten (stroom data) alsook van de verblijvende Europese migrantenpopulaties (stand data) in een aantal Europese landen. Opnieuw zullen we daar een internationale vergelijking maken maar we richten ons ook specifiek op de Belgische context. België is reeds lang gekenmerkt door Europese migratie, onder andere als gevolg van het feit dat Brussel als hoofdstad van Europa fungeert. In het laatste luik van dit hoofdstuk richten we ons op een specifiek aspect van de Europese mobiliteit, namelijk gemengde partnerrelaties tussen Belgen en andere Europeanen. We kijken meer bepaald naar de kenmerken van Belgen die met een andere EU-onderdaan huwen.

Via deze verschillende analytische stappen proberen we een integraal beeld te krijgen van de intra-Europese mobiliteitspatronen, hoe deze zich hebben ontwikkeld en hoe deze zich vertalen in relaties tussen EU-onderdanen. Door deze verschillende dimensies over een periode van tien jaar te bekijken komen we tot een completer beeld op basis waarvan we trachten ook verwachtingen naar de toekomst te schetsen.

1. Achtergrond van Europese mobiliteit

Vanaf vrijwel de start van het Europese integratieproces stond uitwisseling tussen landen in Europa centraal. In eerste instantie ging het nog voornamelijk om handel en het faciliteren daarvan tussen landen, maar al snel stonden bredere uitwisseling en mobiliteit als belangrijke doelen voorop. De drijfveer achter deze ontwikkeling was de gedachte dat mobiliteit een positief effect zou hebben op de vorming van een Europese identiteit en identificatie met de Europese instituten (Rumfort 2007; Lijphart 1964). Waar in eerste instantie het idee bestond om mobiliteit van werknemers te bevorderen, werd dit gaandeweg steeds meer uitgebreid naar het bevorderen van mobiliteit in het algemeen, ongeacht de beroepsactiviteiten van de betrokkenen. Ook de bijbehorende regelgeving is in de loop der jaren in deze zin aangepast. Het is eenvoudiger geworden om te reizen binnen Europa, onder andere door de invoering van de Schengenzone en het afschaffen van grenscontroles tussen landen in deze zone. Maar ook de ontwikkeling van ICT, de uitbreiding van vervoersverbindingen evenals het tot stand komen van goedkope vervoersmogelijkheden in en tussen de Europese lidstaten maken het alsmat eenvoudiger om contacten en banden over de grenzen heen te onderhouden (Baltoni 2003). De uitbreiding van de EU in verschillende fases (zie het hoofdstuk van Recchi in dit boek) betekent bovendien dat de mobiliteitsopties zich uitstrekken over steeds grotere gebieden en meer personen. Het samenvallen van deze institutionele en maatschappelijke evoluties heeft ervoor gezorgd dat er heden ten dage meer opties zijn voor transnationale banden en relaties in Europa dan ooit tevoren.

De intra-Europese mobiliteit uit zich ook in de samenstelling van de Belgische bevolking. In België woonden op 1 januari 2013 ongeveer 1.1 miljoen personen met een buitenlandse nationaliteit. Dit komt overeen met 11% van de bevolking. Het grootste deel van de buitenlandse bevolking in België heeft de nationaliteit van een EU27-lidstaat (68%). De Europeanen (EU27) maken aldus 7% van de totale bevolking uit, wat overeenkomt met ongeveer 805.000 personen. De vijf belangrijkste buitenlandse nationaliteitsgroepen van in België verblijvende vreemdelingen in 2013 zijn de Italianen, de Fransen, de Nederlanders, de Marokkanen en de Polen (CGKR 2013). De grootste

van deze groepen wordt onder andere beïnvloed door de naturalisatiegraad, die hoger is bij niet-westerse migranten dan bij Europese en vooral EU15 migranten. Aangezien de meeste EU-onderdanen zich sinds 1993 vrij kunnen verplaatsen binnen de EU zijn de voordelen van naturalisatie voor hen veel geringer. Hoewel voor de nieuwe landen die na 2004 toetraden tot de EU tot 1 mei 2009 een overgangsregeling van kracht was dewelke het vrije verkeer van personen alsook werken in België beperkte, zijn deze beperkingen inmiddels van de baan en er geldt nu vrij verkeer voor alle EU27-onderdanen (voor meer achtergrondinformatie bij de ontwikkeling van Europese mobiliteit en de bijbehorende wetgeving, zie Vanduynslager et al. in dit boek).

Het is in deze context van toenemende mobiliteitsmogelijkheden dat we in dit hoofdstuk kijken naar mobiliteitspatronen evenals hun reflectie in partnerrelaties. Onder de jonge en hoger opgeleide Europeanen hebben uitwisselingsprogramma's zoals Erasmus succesvol mobiliteit gepromoot (zie Van Mol & Beyen in dit boek). Volgens een aantal onderzoekers zou er een specifieke hoogopgeleide en hoog-mobiele groep Europeanen zijn ontstaan: de zogenaamde 'free movers' oftewel 'Eurostars' (Favell 2003, 2008). Deze geprivilegieerde burgers zouden de mogelijkheden voor mobiliteit ten volle benutten voor de ontwikkeling van hun persoonlijk en professioneel leven. Tegelijkertijd zijn niet alle Europese migranten als 'free movers' te kwalificeren, zo liet eerder onderzoek al zien (Lindenfeld & Varro 2008; Koelet, de Valk & Willaert 2011).

Als we kijken naar gemengde partnerrelaties over de grenzen heen kunnen we verwachten dat Europese migranten verschillen van andere transnationale relaties (Gaspar 2008, 2009; Braun & Recchi 2008). Waar de liefde en relaties vaak een trigger zijn voor migratie (naast meer economische en sociale redenen), is het aangaan van binationale relaties tussen EU- burgers eenvoudiger juist vanwege het vrije verkeer en mogelijkheden van vestiging zonder restrictieve wetgeving die verblijf bemoeilijkt zoals vaak het geval is voor migranten van buiten de EU (bijvoorbeeld Gilmartin en Migge 2013; Santacreu et al. 2009; Verwiebe 2011). Europese binationale koppels kunnen als het bewijs van daadwerkelijke Europese culturele en sociale integratie beschouwd worden aangezien ze verschillende Europese culturen samenbrengen op een vaak dagelijkse basis (van Wissen en Heering 2014).

2. Data over Europese migratie en mobiliteit

Hoewel migratie de belangrijkste 'driver' is van bevolkingsveranderingen in vrijwel alle EU lidstaten (Eurostat 2012), zijn er nog steeds veel problemen met migratiedata. Deze data die een zicht kunnen geven op de bewegingen van burgers zijn ook in de EU nog steeds vaak niet compleet omdat ze gebaseerd zijn op de rapportage door de persoon zelf. Data over immi- en emigratie zijn daarnaast niet altijd volledig beschikbaar en worden vaak ook niet consistent gemeten tussen landen evenals over de tijd. Dit maakt dat de kwaliteit van migratiegegevens vaak beperkt is (Nowok et al. 2006; Poulain et al. 2006; Kupiszewska en Nowok 2008; Abel 2010).

Wel zijn er recent verschillende initiatieven geweest om te komen tot meer vergelijkbare definities en statistieken in de EU evenals projecten om ontbrekende data beter te schatten (Raymer, de Beer en Van der Erf 2011). Inmiddels zien we dat de meeste EU-27-landen jaarlijkse statistieken over internationale migratiestromen naar het land

van laatste verblijf (immigratie) en het land van nieuw verblijf (emigratie) produceren. Tegelijkertijd is de graad van detail en het informatieniveau nog niet voor alle landen gelijk. Zo houden sommige landen alleen immigratie van vreemdelingen bij (bijvoorbeeld Frankrijk, Portugal), wat duidelijk tot een onderschatting van de totale mobiliteit leidt, zeker als we willen weten wie er in Europa mobiel is. Sommige landen meten wel immigratie maar houden geen emigratiedata bij (bijvoorbeeld Frankrijk). Naast deze verschillen in mate waarin de data de daadwerkelijke migratie dekken is er daarnaast ook nog een probleem van definitie (voor een volledig overzicht van migratiedatabronnen en de problemen daarmee zie Raymer et al. 2011). Ondanks het vrij verkeer van personen in de EU, moeten EU-burgers die langer dan drie maanden in een ander land dan hetgene waarvan zij de nationaliteit bezitten zich melden voor een verblijfsvergunning. EU-burgers zijn hiervan niet altijd op de hoogte wat leidt tot een onderrapportering van mobiliteit: er vindt weliswaar migratie plaats maar deze wordt niet gemeld en is daardoor statistisch onzichtbaar.

We maken in dit hoofdstuk gebruik van data die binnen twee eerdere onderzoeksprojecten, beide gericht op de verbetering en het creëren van geharmoniseerde en consistente migratiedata, zijn gegenereerd (Raymer et al. 2011; meer informatie over het MIMOSA en IMEM project op nidi.nl). De data zijn gebaseerd op de gedetailleerde Eurostat-statistieken zoals die voor de onderzoekers binnen dit project ter beschikking stonden. De eerder geanalyseerde data van de periode 2002-2007 werd in dit hoofdstuk uitgebreid met deze van de periode 2008-2011 (de meest recente data beschikbaar ten tijde van de analyse voor dit hoofdstuk). We onderscheiden voor de analyses hier drie periodes die relevant zijn in het kader van migratie in de EU en de uitbreiding met nieuwe lidstaten te weten: 2000-2003, 2004-2007, 2008-2011. Helaas zijn in deze databank geen gegevens van België voorhanden. Voor het bespreken van de Belgische situatie maken we gebruik van datamateriaal zoals samengebracht in een aantal rapporten van het Centrum van Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding (CGKR). Deze stelen op administratieve gegevens van de registreerde migratiestromen en verblijvende migranten in België en zijn in die zin het meest vergelijkbaar met de Eurostat-gegevens die we presenteren.

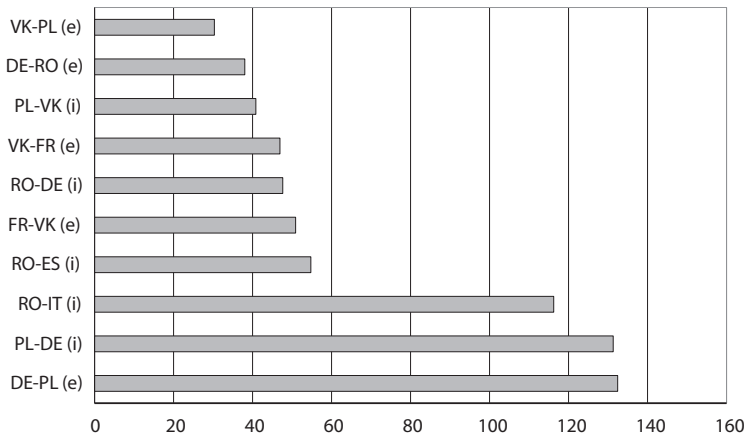
3. Patronen van mobiliteit

Figuur 1 geeft de top tien van belangrijkste intra-Europese migratie voor de drie onderscheiden periodes: 2008-2011 (1a), 2004-2007 (1b), 2000-2003 (1c). Wat meteen duidelijk wordt uit deze vergelijking is dat de omvang van de bewegingen (in absolute aantallen) tussen de EU-lidstaten duidelijk is toegenomen over het bestudeerde decennium (vergelijk figuren 1a en 1c). Verder zien we dat de Poolse migratiestroom binnen de EU in absolute termen veruit het belangrijkste is in alle drie de te onderscheiden periodes. Vooral de bewegingen tussen Polen en Duitsland springen in het oog: het gaat hier om de grootste aantallen van intra-Europese migraties. Overigens betreft het niet enkel emigraties uit Polen naar Duitsland maar zien we een vrijwel even grote tegenmigratiebeweging tussen beide landen. Tevens is in de twee recente periodes de migratie van Polen naar het Verenigd Koninkrijk zichtbaar. Waar het in de 2004-2007, na de toetreding van Polen tot de EU nog met name immigratie naar het Verenigd Koninkrijk betrof, zien we in de meest recente jaren juist ook dat Polen weer vertrekken uit het

Verenigd Koninkrijk. Dit duidt op meer kortdurende circulaire migratie hier dan het geval is voor Duitsland. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de buurlanden Polen en Duitsland al veel langer met elkaar verbonden zijn waardoor migraties tussen beiden veel minder sterk gelinkt zijn aan de EU-uitbreiding.

Daarnaast springen de migratiebewegingen vanuit en naar Roemenië duidelijk in het oog in alle periodes. De omvang van deze migratie, die tussen 2000 en 2003 al zichtbaar was, neemt in omvang duidelijk toe in het bestudeerde decennium: ongeveer 39 000 personen vertrokken tussen 2000 en 2003 naar zowel Italië als Spanje terwijl deze aantallen in de periode daarna groeiden naar ongeveer 110 000. Verder zien we in de meest recente jaren dat deze omvang voor migratie naar Italië gehandhaafd blijft terwijl deze naar Spanje vrijwel gehalveerd is.

Naast deze migratiebewegingen tussen Oost-Europa en diverse andere EU lidstaten zien we dat verder vooral migratie plaatsvindt tussen enerzijds het Verenigd Koninkrijk en anderzijds Frankrijk en Spanje. Opnieuw gaat het hier om zowel emigratie uit het Verenigd Koninkrijk alsook om immigratie naar dit land. De omvang van deze stromen is tussen 2000 en 2011 vrijwel gelijk gebleven, met een lichte groei in de laatste jaren. Deze migratiebewegingen tussen de oudere EU-lidstaten lijken enerzijds te duiden op pensioenmigratie naar het zuiden van Europa maar kunnen eveneens wijzen op een grotere arbeidsmobiliteit tussen deze landen. Om deze migraties verder te kunnen duiden dienen we te kijken naar de kenmerken van de migranten (zie volgende paragraaf). Overigens is het natuurlijk van belang te realiseren dat de analyses tot nu toe louter gebaseerd zijn op de absolute aantallen migranten die zich verplaatsen tussen landen, waarbij de EU-lidstaten met een grotere bevolkingsomvang eerder een belangrijke positie innemen. Het is daarnaast relevant te weten welk relatief belang deze bewegingen hebben binnen het totaal aantal immi- en emigraties van de betreffende landen.

i= volgens het land van immigratie; e= volgens het land van emigratie

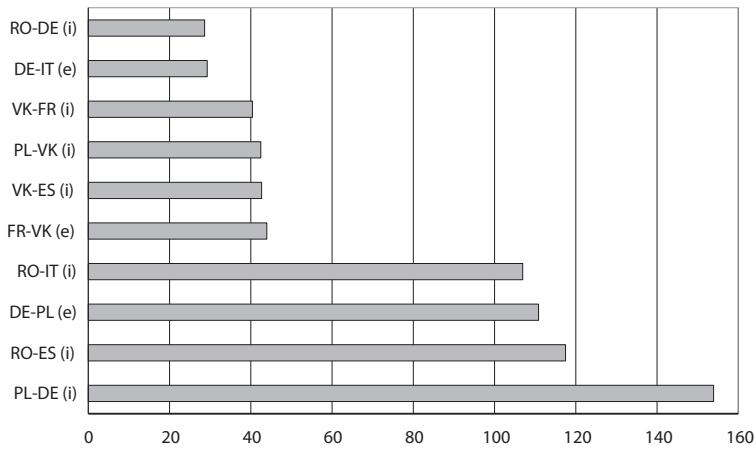
DE: Immigratie en emigratie 2008-2011= 2008

FR: Immigratie en emigratie 2008-2011= 2008

VK: Immigratie en emigratie 2008-2011= afhankelijk van wisselende beschikbaarheid van data

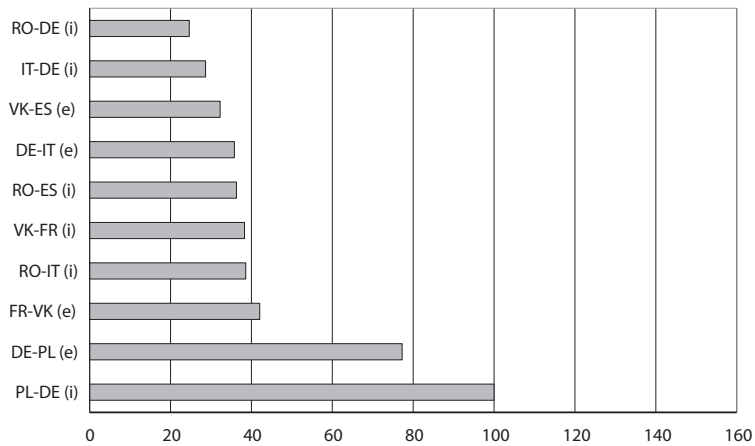
Figuur 1a: Top tien intra-Europese migratiebewegingen in absolute aantallen 2008-2011

Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

i= volgens het land van immigratie; *e*= volgens het land van emigratie
 VK: Immigratie 2004-2007= 2004-2006

Figuur 1b: Top tien intra-Europese migratiebewegingen in absolute aantallen 2004-2007
 Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

i= volgens het land van immigratie; *e*= volgens het land van emigratie
 DE: Immigratie 2000-2003= 2000, 2002 en 2003
 FR: Immigratie en emigratie 2000-2003= 2002-2003
 IT: Immigratie en emigratie 2000-2003= 2001-2003
 ES: Emigratie 2000-2003= 2002-2003

Figuur 1c: Top tien intra-Europese migratiebewegingen in absolute aantallen 2000-2003
 Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

Het feit dat we de migratiebewegingen tussen EU-lidstaten in absolute aantallen zien toenemen in het laatste decennium roept de vraag op hoe belangrijk Europese mobiliteit nu eigenlijk is binnen de totale immi- en emigratie van de verschillende EU-landen. Figuur 2 geeft het relatieve aandeel van de EU-migratie voor een selectie van Europese

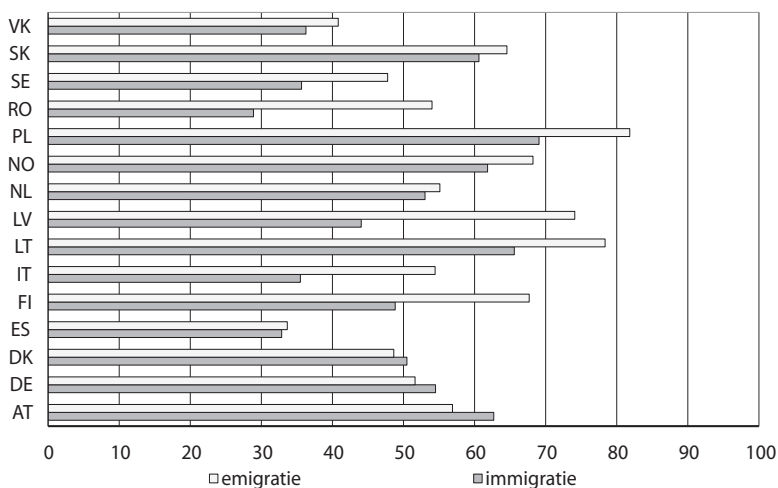
landen weer. Niet alle EU-landen kunnen worden opgenomen in deze figuur simpelweg omdat er niet overal de betreffende informatie voor handen is (zo meet Frankrijk enkel immigratie en geen emigratie). Zoals duidelijk wordt uit de figuur is Europese migratie van substantieel belang in het merendeel van de landen. We vinden op basis van de beschikbare gegevens echter een driedeling in landen naargelang het relatieve belang van EU-mobiliteit in hun migratieprofiel. Ten eerste: Noordwest-Europa waar Europese mobiliteit ten minste de helft van de totale migraties reflecteert (bijv. Denemarken, Nederland, Duitsland en ook België; laatste niet in figuur). Voor deze landen is Europese mobiliteit dus van groot belang voor zowel hun immi- en emigratie. In deze landen die tot de kern van de EU behoren, lijken er dus veel verplaatsingen (zowel immi- als emigratie) plaats te vinden. Dit komt mogelijk ook vanwege hun vele grenzen met andere Europese lidstaten (Ravenstein (1889) noemde in zijn werk al de lengte van de grenzen belangrijk voor de omvang van migratie). Vanzelfsprekend spelen hier echter ook een veelheid aan andere factoren een rol zoals arbeidsmogelijkheden, huisvestingskosten, maar ook het feit dat deze landen tot de grondleggers van de Europese eenwording kunnen worden gerekend en daarmee al een langere geschiedenis van aanpassing hebben.

Een tweede groep van landen wordt getypeerd door eveneens een relatief groot belang van Europese mobiliteit maar dan vooral wat betreft emigratie. Dit zijn met name een aantal nieuwe lidstaten van Europa (Polen, Letland, Litouwen en in mindere mate ook Roemenië). Uit deze landen wordt er wel naar andere EU lidstaten geëmigreerd maar omdat deze landen de buitengrens van Europa vormen, betreft de immigratie naar deze landen voornamelijk derdelanders van buiten de EU. Voor Europese migranten van elders uit de EU zijn deze landen een minder interessante bestemming vanwege de beperkte economische mogelijkheden en lage lonen.

Ten derde is er een groep landen waar Europese migratie weliswaar meer dan een derde van de totale bewegingen omvat maar waar niet-Europese mobiliteit nog steeds van groot belang is. In deze laatste groep vinden we bijvoorbeeld landen als het Verenigd Koninkrijk en Spanje. Migratie van buiten de EU naar deze landen domineert ook in de periode 2008-2011. Dit is enerzijds de weerslag van de voortgaande migratie uit voormalige koloniën van deze landen en de historische links tussen de verschillende werelddelen welke onder andere hun weerslag vindt in eenzelfde taal. Daarnaast blijft voor Spanje Marokkaanse migratie van belang en trekt het Verenigd Koninkrijk zowel asielzoekers als studenten uit het Afrikaanse continent aan. Deze vormen van migratie zijn voor deze twee landen daarmee veel belangrijker in de totale migratie dan het geval is voor andere Europese landen.

Hoewel gegevens voor België niet voorhanden zijn in de Eurostat data, laten gegevens van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding (CGKR 2013) duidelijk zien dat het merendeel van de nieuwe immigranten van vreemde origine naar België (dus degenen die nieuw toekomen in het land en niet de Belgische nationaliteit hebben) afkomstig is uit de EU-27. Het ging in 2011 om 78,473 personen ofwel 57% van de totale immigraties van vreemdelingen. Hoewel dit aandeel van Europese migranten in de totale instroom van immigranten naar België al sinds 1990 relatief stabiel is, zien we wel een verschuiving van herkomstlanden. Ook in 2011 komt het grootste percentage van de Europese immigranten (35%) nog steeds uit de oude EU-15 lidstaten (en met name Nederland en Frankrijk), maar daarnaast is het relatief belang van de nieuwe lidstaten gegroeid van 10% naar 22% in de periode tussen 2004 en 2011. Deze groei valt vrijwel

volledig toe te schrijven aan hogere immigratie vanuit de nieuwe EU-lidstaten en met name Polen, Roemenië en Bulgarije (CGKR 2013). Waar migranten van de oude EU lidstaten relatief vaak in de grensstreken gevonden worden, zijn de immigranten van de nieuwe EU lidstaten juist vaker in de grote steden te vinden.

NB Intra-EU als percentage van totaal minus onbekend

PL: Immigratie 2008-2011= 2008 en 2010; Emigratie 2008-2011= 2008

RO: Emigratie 2008-2011= 2008

Figuur 2: Percentage intra-Europese migratie binnen het totaal aantal emigraties (wit) en immigraties (grijs), voor geselecteerde Europese landen 2008-2011

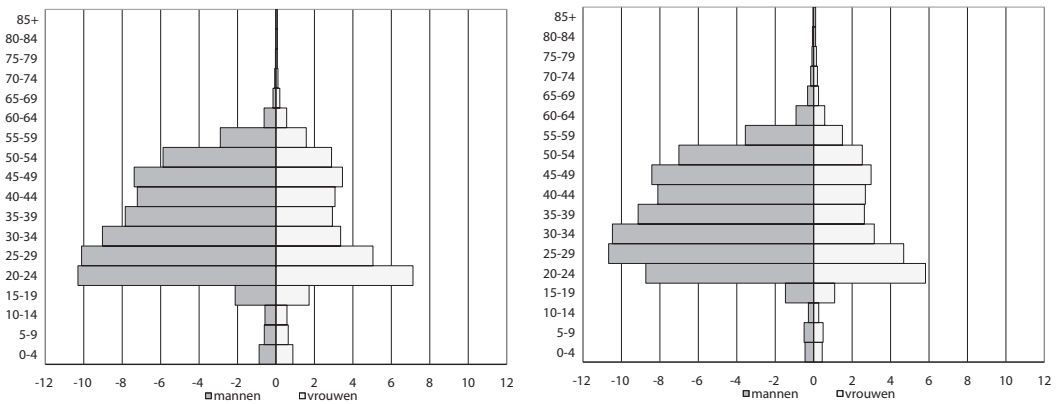
Bron: Eurostat eigen bewerking auteurs.

4. Welke Europeanen zijn mobiel?

Uit het voorgaande deel kunnen we besluiten dat intra-Europese mobiliteit belangrijk is, maar tegelijk lijkt ze niet in alle landen hetzelfde belang te hebben. Wie zijn het nu die binnen Europa migreren? Eerdere studies hebben aangetoond dat slechts een klein deel van de bevolking mobiel is (Bonin et al. 2008). Vaak wordt gesuggereerd dat het vooral hoger opgeleiden zijn die genieten van het vrije verkeer in de EU (Recchi 2008; Favell 2008). Maar welke demografische kenmerken hebben diegenen die mobiel zijn in Europa? Figuur 3 geeft een bevolkingspiramide weer voor de migranten van Polen naar Duitsland (a) en van Duitsland naar Polen (b) voor 2008. De opbouw van de migrantenpopulatie naar geslacht en vijfjaars-leeftijdsgroepen voor dit jaar is indicatief voor de vijf daaraan voorafgaande jaren. De mobiliteit tussen beide landen wordt duidelijk gedomineerd door mannen. Daarnaast zijn het vooral mannen tussen de 20 en 50 jaar die tussen beide landen migreren. Dit suggereert een sterke mannelijke arbeidsmigratie die zo het lijkt vooral Polen betreft die naar Duitsland komen om te werken (fig. 3a) maar ook weer terugkeren (fig. 3b).

Intra-Europese migratie

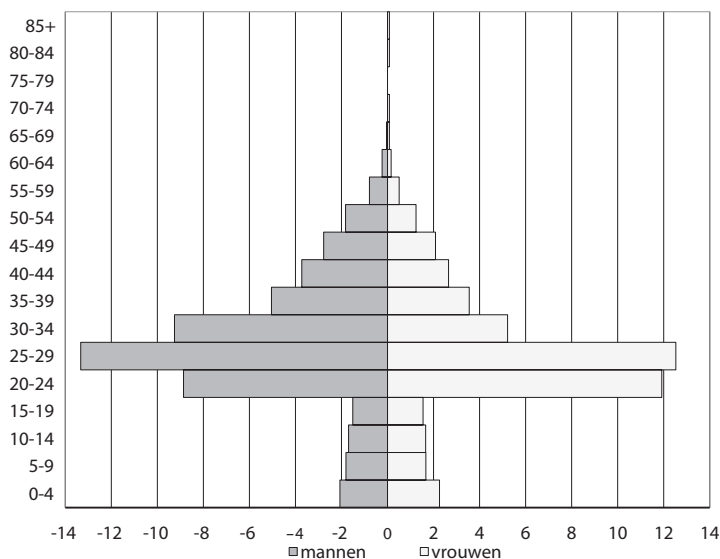
Figuur 3: Bevolkingspiramide naar leeftijd en geslacht voor migranten van Polen naar Duitsland (links, a) en van Duitsland naar Polen (rechts, b)

Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

Vergelijken we deze Poolse migratie naar Duitsland (fig. 3a) met die naar Nederland (fig. 4) dan zien we een heel ander beeld. Poolse migranten die naar Nederland komen zijn meestal jong; de hoofdmoot is tussen de 20 en 35 jaar. Verder zien we vooral ook dat er evenveel mannen als vrouwen naar Nederland komen, in tegenstelling tot Duitsland. Het kleine aandeel kinderen in de populatie zijn vooral kinderen die in Nederland werden geboren. Hoe deze migratiebewegingen samenhangen met andere levenslooptransities is cruciaal om meer inzicht te krijgen in de manieren waarop intra-Europese mobiliteit doorheen het leven plaatsvindt. Nieuw onderzoek onder Poolse migranten gebaseerd op gegevens uit de bevolkingsregisters in Nederland, laat zien dat het krijgen van kinderen evenals de partnerkeuze belangrijke determinanten vormen voor het zich vestigen op meer permanente basis. Waar in het algemeen circulaire en retourmigratie hoog is, blijkt dit vooral het geval voor degenen die single zijn en die nog geen kinderen hebben (Kleinepien en de Valk 2015).

Ook voor België laat onderzoek van Wets en Pauwels (2012) zien dat het merendeel van de aanwezige Poolse migranten late twintigers en dertigers zijn. Hoewel het aantal kinderen onder deze migrantengroep nog beperkt is, blijkt wel dat geboortes onder de Poolse herkomstgroep van belang zijn in het totaal aantal geboortes in Vlaanderen: zij nemen de vijfde plaats in van kinderen geboren met een vreemde nationaliteit. Waar we voor Nederland zagen dat het krijgen van kinderen mogelijk een belangrijke factor is om te blijven wordt dit voor België ook bevestigd in het onderzoek van Piqueray (2012). Poolse ouders die eenmaal kinderen op school hebben in België lijken hun toekomst meer daar te zien omwille van het feit dat ze de schoolloopbaan van hun kinderen niet willen onderbreken vanwege de mogelijk negatieve effecten op de onderwijsuitkomsten. Tegelijkertijd tonen gegevens van de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (RKW) ook dat een aanzienlijk deel van de kinderen in Polen verblijft. Verder blijkt ook dat de demografische samenstelling van de Bulgarse en Roemeense herkomstgroepen vergelijkbaar is met die van de Poolse (Wets en Pauwels, 2012). De vestigingspatronen van deze groepen in België verschilt echter wel: waar de Poolse en Roemeense groep zich

voornamelijk in het Brussels Hoofdstedelijk en Vlaamse Gewest vestigen, zijn de Bulgaren eerder in Oost Vlaanderen en het Vlaams Gewest gevestigd.

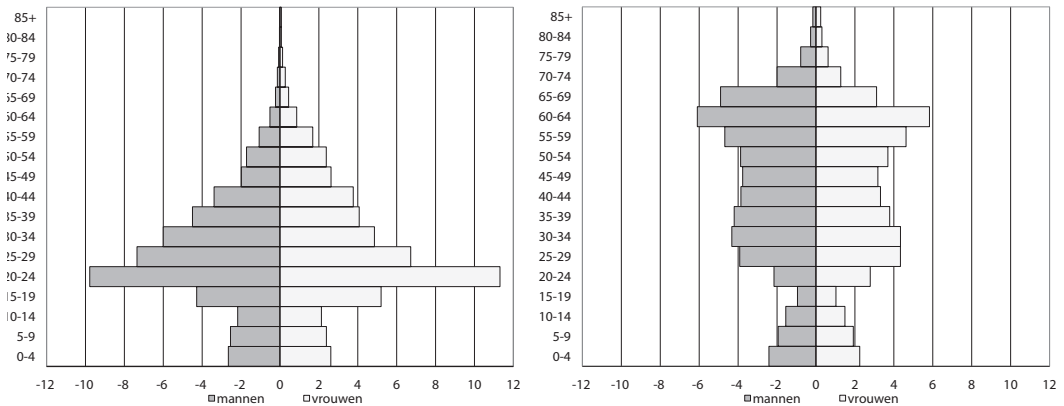
Figuur 4: Bevolkingspiramide naar leeftijd en geslacht van migranten van Polen naar Nederland, 2009

Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

Overigens is het relevant te realiseren dat de migratiegeschiedenis van Polen naar België veel verder terug gaat in de geschiedenis en feitelijk al start met arbeidsmigratie in het interbellum (CGKR 2006). In dit opzicht valt de komst van Poolse migranten niet enkel te herleiden tot de uitbreiding van de Europese Unie. De Poolse migratie naar België werd bovendien al lange tijd gekenmerkt door een hoge mate van pendelmigratie en circulaire migratie. Het migratieproject is niet zozeer gericht op permanente vestiging, maar het doel is in eerste instantie het verwerven extra inkomen, zo blijkt uit eerder studies (CGKR 2006). Of dit ook voor de huidige migranten geldt, is echter niet duidelijk.

Hoe levensloop en migratie samenhangen, kunnen we verder ook duidelijk zien als we twee migratiestromen naar Spanje met elkaar vergelijken: de Roemeense en de Britse (respectievelijk figuur 5a en 5b). De Roemeense migratie naar Spanje wordt duidelijk bepaald door jongeren (de leeftijdsgroep 20-24 is oververtegenwoordigd). Zowel mannen als vrouwen komen waarschijnlijk voor werk (en deels voor studie) naar Spanje. Kijken we vervolgens naar de Britse migratie naar Spanje, dan zien we dat er bij deze groep helemaal geen sprake meer is van een piramide maar eerder een urnvormige opbouw van de migranten. Een deel van de migranten bevindt zich in de middelste levensfase 30-40 jaar en een groot deel eerder in de latere levensfase (vanaf 55 jaar). Dit geeft duidelijk aan dat de Britse migratie enerzijds free movers zijn die komen voor werkgerelateerde redenen maar daarnaast ook pensioenmigratie betreft (zie ook King 2006).

Intra-Europese migratie

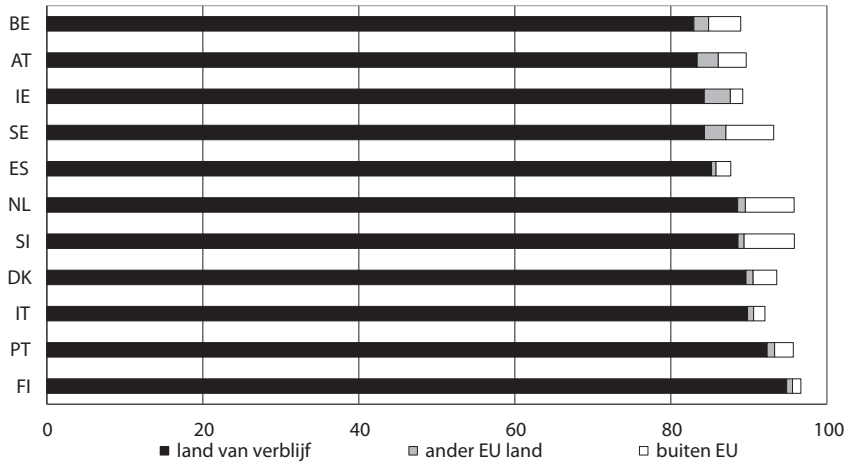

Figuur 5: Bevolkingspiramide naar leeftijd en geslacht van migranten van Roemenië naar Spanje (links, a) en van het Verenigd Koninkrijk naar Spanje (rechts, b) 2008-2011

Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

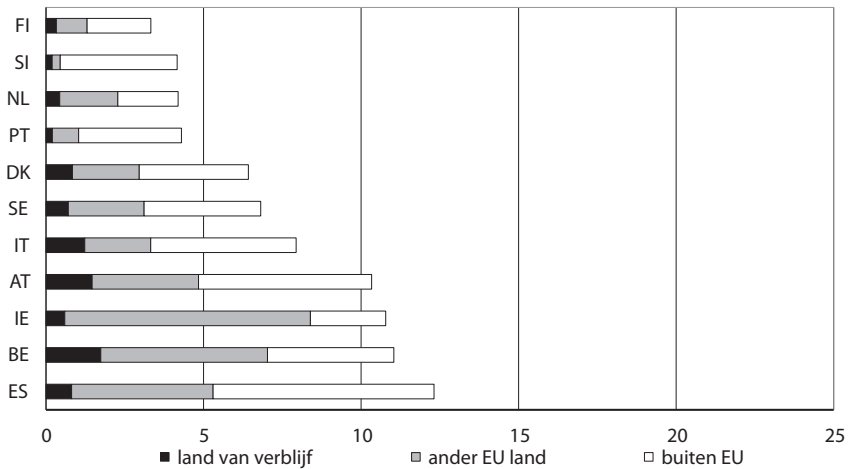
Verder kunnen we ook een beeld krijgen van de Europese migrant door te kijken naar de Europese migranten die in een bepaald land woonachtig zijn (zogenaamde 'stock' of 'stand' data). In totaal woonden er in 2012 ruim 32 miljoen vreemdelingen in de EU-27. Dit komt neer op ruim zes procent van de totale bevolking die wonen in een land waarvan zij niet de nationaliteit hebben. Overigens is ruim negen procent van de EU-27 bevolking niet geboren in het land waar ze op dit moment wonen. Voor ons doel hier is het echter van belang een onderscheid te maken naar EU en niet-EU onderdanen in de totale bevolking. Kijken we dus naar samenstelling van de bevolking op basis van burgerschap in een selectie van EU 27 landen (figuur 6) dan blijkt ten eerste dat tussen de 3 en 10 procent van de bevolking in deze landen niet de nationaliteit heeft van het land waar men woont (dit is de reden waarom de balken nergens optellen tot 100 procent in figuur 6). Ten tweede zien we dat in België verhoudingsgewijs het kleinste aandeel van de bevolking als Belgisch burger geboren is (83 procent van de totale bevolking) en in Finland het grootste deel van de bevolking als Fins staatsburger (97 procent van de bevolking). Verder wordt uit figuur 6 duidelijk dat maar een beperkt aantal EU-onderdanen staatsburger wordt van het land waar men woont (lichtgrijze balken) en meer vreemdelingen van buiten de EU de nationaliteit van het land van vestiging aannemen (witte balken). Voor België zien we bijvoorbeeld dat ongeveer twee procent van de Belgische staatsburgers in 2012 voorheen een andere EU-nationaliteit had en zo'n vijf procent een niet-EU-nationaliteit.

Terwijl we in figuur 6 enkel voor de staatsburgers een onderscheid maken naargelang hun geboorteland, richt figuur 7 zich net op dat deel van de bevolking dat geen staatsburger is in de betreffende landen. We vinden dat ongeveer in de helft van de gevallen (op een paar uitzonderingen na) het burgers betreft uit een ander EU-land. Uit welke EU-lidstaat deze personen afkomstig zijn, kunnen we uit deze gegevens echter niet afleiden.

Figuur 6: Het aandeel staatsburgers in de totale bevolking (%), naar land van geboorte, geselecteerde EU 27 landen, 2012

Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

Figuur 7: Het aandeel niet-staatsburgers in de totale bevolking (%), naar land van geboorte, geselecteerde EU 27 landen, 2012

Bron: Eurostat, eigen bewerking auteurs.

Wanneer we echter de informatie voor België specifiek bekijken (Tabel 1) dan zien we dat we hier vooral te maken hebben met burgers uit andere EU 15 landen: 59 procent van degenen met een buitenlandse nationaliteit komt daar vandaan. Zoals eerder in dit hoofdstuk al beschreven zijn het vooral de buurlanden (Nederland en Frankrijk) die het grootste aandeel hierin vormen. Een andere 9 procent heeft de nationaliteit van een van de EU 27 landen. Hoewel de top vijf van herkomstlanden van nieuwe migranten dit beeld nog steeds bevestigt, zien we vooral in 2011 wel een duidelijke toename van het aandeel

Poolse en vooral Roemeense migranten in de totale immigratie naar België in dat jaar (CGKR 2013). Deze laatste gegevens zijn echter 'flow' gegevens. In hoeverre deze evolutie ook terug te vinden zal zijn in de samenstelling van de migrantenpopulatie in België (stock data) zal met het openbaar worden van de nieuwe bevolkingsgegevens later dit jaar duidelijk worden.

	N	%
Belgen	9.839.239	90
Vreemdelingen	1.057.666	10
Waarvan: EU 15	619.792	59
EU27 (excl. EU 15)	98.363	9
Andere Europese landen	84.613	8
Afrika	157.592	15
Azië	66.633	6
Amerika	29.615	3
Oceanië	1.058	0,1

Tabel 1: Samenstelling van de Belgische bevolking naar nationaliteit (in absolute aantallen en percentages), 2010

Bron: Koelet & de Valk 2014; eigen berekening gebaseerd op CGKR 2012, p. 28.

5. Europese partnerrelaties: wie huwt met wie in België?

Gemengde huwelijken zijn al veelvuldig bestudeerd en worden vaak gezien als indicator voor het vervagen van groeps grenzen. Het onderzoek naar binationale gemengde huwelijkssluiting was tot nu toe echter vooral gericht op huwelijken van migranten van niet-westerse origine. Europese binationale huwelijken zijn vrijwel volledig onderbelicht gebleven in de bestaande studies. Dit is verbazingwekkend gezien de reeds lang bestaande banden tussen diverse regio's (onder andere in grensstreken) in Europa. Bovendien domineren in veel EU-lidstaten Europeanen in de migratiepopulatie (op enkele uitzonderingen zoals Spanje en het Verenigd Koninkrijk na, cf. supra). Dit is zeker ook het geval voor België; met Brussel als hoofdstad en 'hart' van de EU huisvest dit land een grote groep Europese migranten. Velen hiervan zijn relatief jong en dus vaak in de huwbare leeftijd. De verdergaande Europese eenwording waarmee ook de mobiliteitsopties binnen Europa toenamen, zou haar bijdrage kunnen hebben in het ontstaan van Europese binationale koppels.

Aangezien vaak wordt verondersteld dat in gemengde relaties grenzen tussen herkomstgroepen vervagen (zie bijvoorbeeld Gordon, 1964; Park & Burgess 1969; Qian & Lichter 2007; Kalmijn 1998), zouden Europees binationaal gehuwden kunnen bijdragen aan de Europese identiteitsvorming. In een recent gestart onderzoek naar Europese binationale huwelijken (EUMARR gefinancierd binnen het ESF-ECRP programma 2009) werken vier Europese landen (Nederland, België, Spanje en Zwitserland; de Valk & Diez Medrano 2014) samen om meer zicht te krijgen op frequentie en kenmerken van Europese binationale

huwelijken. Hiervoor wordt een beroep gedaan op bevolkingsstatistieken uit registerdata, census en huwelijksstatistieken. Het tweede deel van de studie omvat een survey waarbij wordt ingegaan op de samenhang tussen Europese huwelijken en de levensstijl van partners evenals de ontwikkeling van een Europese identiteit binnen deze huwelijken.

In een eerder onderzoek werd het aantal nieuwe binationale huwelijken dat gedurende 2000-2009 gesloten werd in België al bestudeerd (zie Koelet, de Valk & Willaert 2011). Het gaat hier om huwelijken waarbij beide partners een verschillende nationaliteit hebben op het moment van huwelijk. Dit betekent niet noodzakelijk dat zij ook in een verschillend land geboren of opgegroeid zijn. Voor 2009 zien we dat ongeveer 43 000 huwelijken werden gesloten (tabel 2). In 18% van deze huwelijken hadden de partners niet dezelfde nationaliteit en in ongeveer een derde daarvan gaat het om binationale huwelijken tussen EU onderdanen. Binationale Europese huwelijken komen in België dus maar beperkt voor. Het onderzoek liet ook zien dat dit patroon stabiel bleef doorheen het afgelopen decennium. Dit beeld is overigens behoorlijk vergelijkbaar met wat gevonden wordt voor Nederland (Van Wissen & Heering 2014). Tegelijkertijd vinden we voor de mate waarin binationaal gehuwd wordt een aanzienlijke variëteit tussen herkomstgroepen. De groep gemengd gehuwden is zeer divers; we vonden zes groepen die op diverse kenmerken van elkaar verschillen. In bijna de helft van de gevallen zijn de beide partners overigens in België geboren of opgegroeid. De onderzoeksresultaten laten zien dat voor het aangaan van een relatie er blijkbaar meer intensief contact tussen groepen nodig is en dat vrij verkeer binnen de EU niet noodzakelijk leidt tot een grotere mate van sociale integratie tussen groepen (Koelet, de Valk & Willaert 2012). Vanzelfsprekend realiseren we ons dat huwelijken tegenwoordig maar een deel van alle partnerrelaties betreft in landen als Nederland en België. Aanvullende analyses van de censusdata (2001) laten zien dat ongeveer 20 procent van alle Europese binationale koppels woonachtig in België ongehuwd samenwoont met hun partner. Tegelijkertijd zijn deze aantallen zo klein dat het aandeel Europese binationale koppels in het totaal aantal koppels in 2001 met slechts één procent toeneemt wanneer we ook de ongehuwd samenwonenden meetellen (Koelet & de Valk 2014). Wel kunnen we voor de toekomst verwachten dat deze relatievorm ook voor de Europese koppels belangrijker wordt en dus meegenomen moet worden in de analyse naar gemengde relatievorming.

	N	%
Totaal aantal huwelijken	43.121	100
Binationale huwelijken	7.936	18,4
Waarvan Europese binationale huwelijken (EU27)	2.868	36,1
Waarvan Europese binationale huwelijken (EU12)	2.459	31,0

Tabel 2: Binationale huwelijken in het totale aantal huwelijken gesloten in België in 2009

Bron: Huwelijksregister 2009 – ADSEI, eigen bewerking verschenen in Koelet, de Valk & Willaert 2011.

Vergelijken we nu Europese binationale met andere niet-Europese binationale huwelijken dan kan een beter beeld gekregen worden van de mogelijk specifieke situatie van Europese relaties. In tabel 3 wordt een overzicht gegeven van de partnerkeuzes van Europese migranten en niet-Europese migranten in België op basis van de censusgegevens van

2001. We bestuderen alle koppels die maximaal vijf jaar voor de census getrouwd zijn. We beperken de analyse tot de EU 15 aangezien in 2001 alleen voor de EU 15 het vrij verkeer van onderdanen van toepassing was. Er wordt een onderscheid gemaakt naar diegenen die binnen (endogaam) en diegenen die buiten (exogaam) de eigen herkomstgroep huwen. Zoals de laatste kolom van de tabel laat zien, huwt ongeveer 28 procent van de Europese migranten met iemand van dezelfde herkomst. Het merendeel huwt dus met iemand van een andere herkomstgroep en exogame huwelijken met een Belg komen daarbij het meest voor: 56 procent van de huwelijken gesloten in de periode 1996-2000 is met een Belg en nog eens 17 procent huwt met een partner van een andere herkomst (EU of niet-EU). Buiten de groep huwen is dus eerder de norm dan de uitzondering onder de in België verblijvende Europese migranten. Deze bevindingen zijn wat dat betreft tegengesteld aan wat vaak in de literatuur wordt verondersteld als het gaat om relatievorming waar endogamie doorgaans domineert en waar met name een preferentie voor een partner met dezelfde kenmerken als de eigen herkomst zou prevaleren (Kalmijn 1998). De Europese migranten in onze studie lijken op dit punt dan ook niet op de groep niet-Europese migranten waar endogamie veel belangrijker is (43 procent van alle huwelijken van niet-Europeanen, zie kolom 3 tabel 3). Ook onder de groep niet-Europese migranten zien we relatief veel gemengde huwelijken. Dit is echter een overschatting van de feitelijke gemengde huwelijkssluiting omdat de naturalisatiegraad onder de niet-Europese migranten veel hoger ligt en een deel van degenen die huwt met een Belg feitelijk huwt met een genaturaliseerde persoon van dezelfde herkomst (Van Landschoot et al. 2014). Dit is voor Europese migranten veel minder het geval aangezien naturalisaties veel ongebruikelijker zijn (de Valk & Diez Medrano 2014).

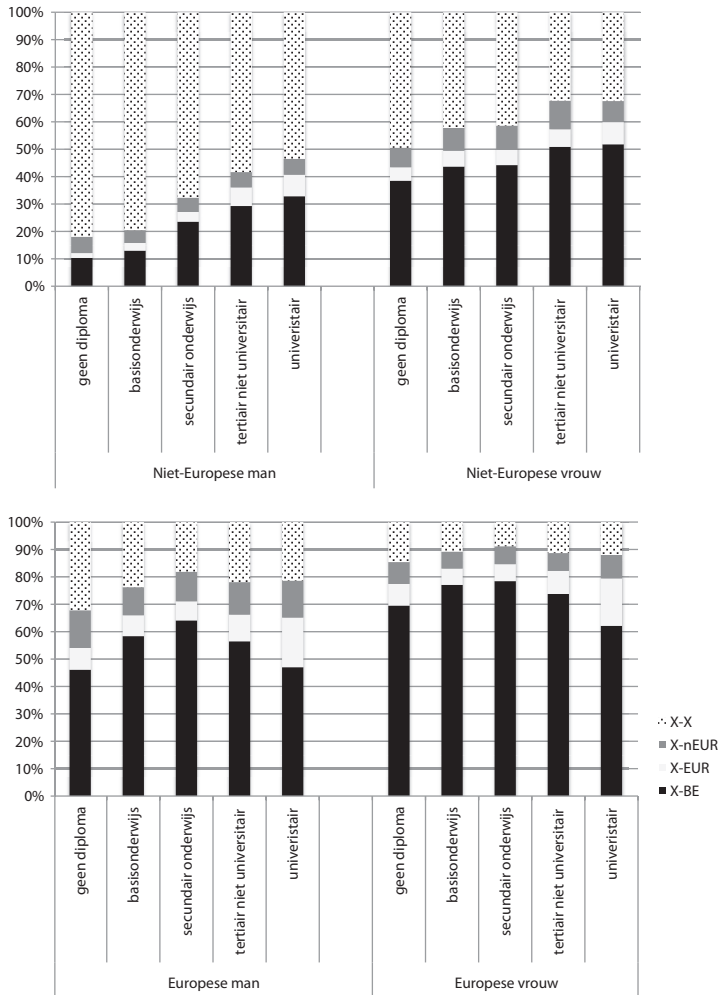
	Niet-Europeanen			Europeanen EU15		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
Endogaam (X-X)	7,615	5,188	12,803	2,362	2,325	4,687
	52.6%	33.8%	43.0%	28.5%	27.4%	27.9%
Exogaam (X-Be)	5,386	8,405	13,791	4,466	4,861	9,327
	37.2%	54.8%	46.3%	53.9%	57.2%	55.5%
Gemengd (X-EUR)	638	889	1,527	565	578	1,143
	4.4%	5.8%	5.1%	6.8%	6.8%	6.8%
Gemengd (X-non EUR)	825	854	1,679	900	736	1,636
	5.7%	5.6%	5.6%	10.9%	8.7%	9.7%
Totaal	14,464	15,336	29,800	8,293	8,500	16,793
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tabel 3: Partnerkeuze van Europese (EU15) en niet-Europese migranten in België, gehuwd in de periode 1996-2000.

Bron: Census België 2001, eigen berekeningen van de auteurs.

Eerder onderzoek suggereert dat een aantal factoren van belang zijn voor het al dan niet aangaan van een gemengde relatie. We beperken ons hier tot twee individuele factoren waar in studies vaak aan gerefereerd wordt (zie onder andere Kalmijn 1998 en Cortina, Esteve & Domingo 2008) namelijk de sociaaleconomische positie (geïndiceerd door

opleiding) en de leeftijd bij migratie. Opleidingsniveau zou vooral een indicator zijn voor de mate waarin de persoon een potentieel aantrekkelijke partner is in de 'huwelijksmarkt'. Voor migranten met een lagere sociaal-economische positie, minder gedeelde ervaring en culturele affiniteit met de meerderheidsgroep verwachten we daarom hogere kansen op endogamie aangezien de autochtone bevolking hen niet als aantrekkelijke partners zal percipiëren. Europese migranten hebben vaker een betere sociaal economische positie en zijn daardoor mogelijk aantrekkelijker partners dan veel niet-Europese migranten (Gaspar 2008).

Figuur 8: Voorspelde kansen voor verschillende partnerkeuzes naar hoogst behaald opleidingsniveau voor Europese en niet-Europese mannen en vrouwen (met een gemiddelde score op de individuele en contextuele controle variabelen)

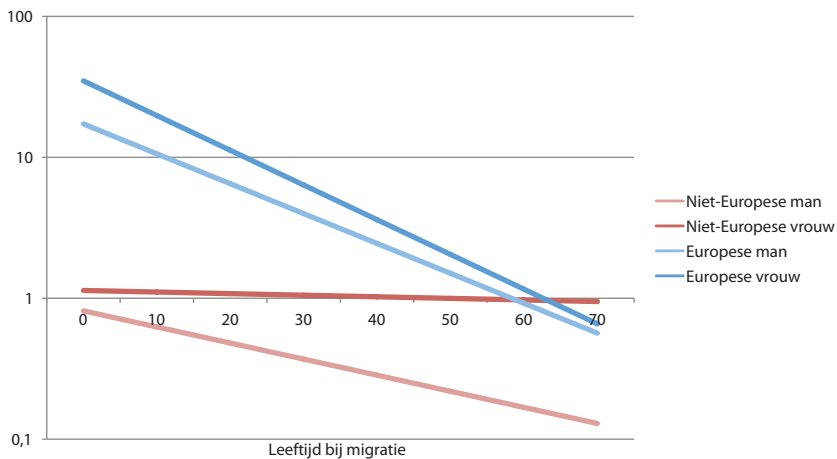
Legende: X-X: endogaam huwelijk binnen eigen herkomstsgroep, X-nEUR: exogaam huwelijk met niet-Europese partner, X-EUR: exogaam huwelijk met Europese partner, X-BE: exogaam huwelijk met Belgische partner

Bron: Census België 2001, eigen bewerking van de auteurs.

We presenteren in figuur 8 de voorspelde kansen (predicted probabilities) van verschillende partnerkeuzes voor Europese en niet-Europese mannen en vrouwen, gehuwd tussen 1996 en 2000, gebruikmakend van de Belgische censusgegevens van 2001. Voor de Europese migranten (mannen en vrouwen) neemt de kans om te huwen met een Belgische partner niet toe met het hebben van een hoger opleidingsniveau. Dit laatste wordt (in lijn met eerder onderzoek en onze eerder geformuleerde veronderstelling) wel gevonden voor niet-Europese migranten. Voor de Europese migranten vinden we daarentegen eerder een U-vorm met lagere kansen om een Belg te huwen aan beide uiteinden van de onderwijsladder. Juist degenen met een meer gemiddeld opleidingsniveau hebben een grotere kans op een gemengd huwelijk met een Belgische partner en dit geldt voor zowel mannen als vrouwen (respectievelijk 64% en 78%; gecontroleerd voor andere individuele en contextuele variabelen in het model). De figuur laat verder zien dat de kansen op een gemengd huwelijk in België groter zijn voor vrouwen dan voor mannen. Verder blijkt dat universitair geschoolde Europeanen wel veel vaker huwen met een partner van een andere Europese herkomst (dan die van henzelf of België). Deze resultaten suggereren enerzijds dat vrouwen zich mogelijk vaker bij hun partner vestigen en daar huwen dan het geval is voor mannen (vrouwen van zowel Europese als niet-Europese herkomst huwen vaker met een Belg dan mannen). Anderzijds maakt het volgen van hoger onderwijs en de daaraan gekoppelde opties tot mobiliteit voor het volgen van studies (en werk) in het buitenland het blijkbaar meer aannemelijk een huwelijkspartner te vinden afkomstig uit een andere EU lidstaat.

De tweede factor die in veel onderzoek naar gemengde huwelijken wordt aangehaald is de leeftijd bij migratie. Wanneer de persoon op jonge leeftijd naar het land van bestemming zou zijn gekomen dan zal de sociale en culturele afstand met de meerderheidsbevolking kleiner zijn. Bovendien zijn er door een langere socialisatie in België meer mogelijkheden om een potentiële Belgische partner te ontmoeten en dat zal zich vertalen in meer gemengde huwelijken, zo wordt vaak gesuggereerd (Kalmijn en Van Tubergen 2010). Uit onze analyses blijkt dat de leeftijd bij migratie van groter belang is voor het aangaan van een huwelijk met een Belg door Europese dan door de niet-Europese migranten (Figuur 9). Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen zoals duidelijk wordt uit de figuur. In de figuur wordt de kans op een huwelijk met een Belg versus een partner van de eigen herkomstgroep weergegeven (opnieuw gecontroleerd voor andere individuele en contextuele variabelen). Wanneer de Europese migrant op jonge leeftijd is gemigreerd dan is er een grotere kans dat de persoon met een Belg huwt dan wanneer de migratie op latere leeftijd plaatsvindt. Dit effect vinden we minder sterk voor de niet-Europese migranten. Huwelijksmigratie met een partner van de eigen herkomstgroep waarbij de migratie naar België plaatsvindt in hetzelfde jaar als het huwelijk, is veel meer voorkomend onder de niet-Europese migranten. Bepaalde herkomstgroepen in België vinden hun partner nog vaak in het land van herkomst (bijvoorbeeld de Turkse en Marokkaanse groep). Het feit dat huwelijk en migratie dan zo sterk aan elkaar gerelateerd zijn in de tijd heeft natuurlijk alles te maken met de wetgeving voor verblijf in België. Voor Europese migranten is deze wetgeving niet van toepassing en zien we daardoor andere effecten voor de leeftijd bij migratie.

Figuur 9: Kans op een huwelijk met een Belg versus een endogaam huwelijk voor Europese en niet Europese mannen en vrouwen (met een gemiddelde score op de individuele en contextuele controlevariabelen)

Bron: Census België 2001, eigen bewerking.

Besluit

De Europese eenwording biedt nieuwe mogelijkheden voor mobiliteit voor EU onderdanen. In deze bijdrage lieten we zien dat intra-Europese migratie desondanks nog beperkt is hoewel het relatieve belang van intra-Europese migratie wel toeneemt in de totale mobiliteit die we in diverse Europese landen zien. Het werd echter duidelijk dat we niet zozeer enkel dienen te kijken naar de immigratiestromen naar een bepaald land maar evengoed naar de emigratiestromen. Intra-Europese migratiepatronen lijken als geen ander circulair en dynamisch van aard te zijn. Een eenzijdige blik op enkel instroom van migranten doet daarom geen recht aan wat er daadwerkelijk gebeurt noch aan de realiteit in het leven van de migrant.

Migratie binnen de EU verloopt ook verre van willekeurig. Daarentegen kunnen we verschillende migratiemotieven onderscheiden. Zuiver economische motieven lijken maar een beperkt deel van het verhaal. Onze analyses suggereren dat nabuurschap en levensloopfase even cruciaal zijn voor de migratiebewegingen die we observeren. De mate waarin EU burgers die zich voor een van deze redenen bewegen ook daadwerkelijk in staat zijn om hun leven transnationaal vorm te geven alsook aanspraak kunnen maken op hun (sociale) rechten, verdient verder onderzoek (zie onder andere De Winter et al. 2014 en de Valk & de Haas te verschijnen).

De in een land verblijvende EU-onderdanen zijn voornamelijk nog redelijk beperkt. Degenen die zich elders vestigen lijken echter niet vaak de nationaliteit van het land van vestiging op te nemen. Hoe zij verder mobiel zijn binnen het land waarin zij zich vestigen zal onderwerp moeten zijn van verder onderzoek. Tot nu toe heeft het onderzoek zich vooral gericht op de zeer mobiele hoog opgeleide Europeaan. Onze studie suggereert dat dit

een te beperkte kijk op de mobiliteit in de EU oplevert. Hoe en in welke mate er sprake is van sociale mobiliteit na migratie binnen de EU en voor wie deze mobiliteit geldt indien ze plaatsvindt, verdient eveneens verder aandacht.

Eerder onderzoek heeft al laten zien dat familie- en partnerrelaties belangrijke redenen zijn om te migreren, ook binnen Europa (Santacreu et al. 2009; Verwiebe 2011). De studie van Santacreu et al. (2009) geeft aan dat 62 procent van degenen die naar een andere Europees land migreerden voor familie redenen, een (gehuwde of ongehuwde) relatie had met een partner die in het bestemmingsland woonde. Tegelijkertijd laat eerder onderzoek ook zien dat het aantal en aandeel Europese binationale relaties ondanks de toegenomen mogelijkheden voor mobiliteit nog relatief beperkt is in de EU. Dit geldt niet enkel voor België, waarvoor de gegevens hier werden gepresenteerd, maar evengoed voor diverse andere Europese landen (de Valk & Diez Medrano 2014). De huwelijksmarkt blijkt voor een belangrijk deel nog lokaal bepaald. Mogelijks zijn taalkundige en culturele barrières ook in een eengeworden Europa nog te groot. Enkel in het geval van grootschalige immigratie en groei van de migrantenpopulatie, zoals het geval in Spanje, lijkt dit snel te resulteren in meer gemengde huwelijken. Of dit een tijdelijke fase is en of deze aantallen juist weer afnemen met een langere verblijfsperiode van de groep zal de toekomst uitwijzen. Daarbij zullen we gemengde relaties ook niet enkel vanuit het perspectief van de migrant maar mogelijk nog meer vanuit het perspectief van de autochtoon moeten bestuderen om daadwerkelijk inzicht in groepsgrenzen en het belang van identiteiten te kunnen verkrijgen. Hoe binationale Europese partner relaties (verschillend) vorm krijgen voor mannen en vrouwen, en hoe keuzes voor vestiging in een ander land tot stand komen, behoeft verder onderzoek. Alleen op die manier zullen we inzicht kunnen krijgen in de mechanismen van gemengde relatievorming en mobiliteit in Europa.

Tot slot dienen we op te merken dat we in onze analyses al diegenen die zich bewegen tussen EU lidstaten onderzocht hebben. Het is een interessante vervolgvraag in hoeverre het net de 'nieuwe Europeanen' zijn (van oorsprong niet-Europese vreemdelingen die inmiddels de nationaliteit van een EU-lidstaat hebben verworven) die meer mobiel zijn dan anderen. Eerder onderzoek onder de tweede generatie van Turkse en Marokkaanse herkomst suggereert in ieder geval dat deze jongeren veel meer familieleden in andere Europese landen hebben wonen dan jongeren van autochtone herkomst (Groenewold & de Valk 2013). De netwerken van de 'nieuwe Europeanen' zouden dus wel eens veel transnationaler kunnen zijn en daardoor mogelijk resulteren in meer bewegingen over de grenzen heen. Mobiliteit binnen Europa is daarom niet los te zien van migratie van buiten de EU-zone. Om die reden is een meer omvattende studie van migratiesystemen zinvoller dan een enge focus op slechts een aspect van de mobiliteit.

Bibliografie

- Abel, G.J. (2010). 'Estimation of international migration flow tables in Europe'. *Journal of the Royal Statistical Society Series A*, 173(4), 797-825.
- Baldoni, E. (2003). *The Free Movement of Persons in the European Union : A Legal-historical Overview*.
- Bonin, H., Eichhorst, W., Florman, C., Hansen, M.O., Skiöld, L., Stuhler, J., Tatsiramos, K., Thomasen, H., Zimmermann, K. F. (2008). 'Geographic Mobility in the European Union: Optimizing its Economic and Social Benefits', IZA Research Report No. 19.

- Braun, M., & Recchi, E. (2008). 'Interethnic Partnerships of Western Europeans: Between Preferences and Opportunities.' *Revista OBETS*, (1), 73–89.
- Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding (CGKR) (2006). *Analyserapport Migratiestromen uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie naar België. Trends en vooruitzichten*. Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding.
- Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding (CGKR) (2013). *Migratie en migrantenpopulaties in België. Statistisch en demografisch verslag 2013*. Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding.
- Cortina, C., Esteve, A., Domingo, A. (2008). Marriage patterns of foreign born population in a new country of immigration: the case of Spain. *International Migration Review*, 42(4): 877-902.
- De Beer, J., Raymer, J., Van der Erf, R., & Van Wissen, L. (2010). 'Overcoming the problems of inconsistent international migration data: A new method applied to flows in Europe.' *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 26(4), 459-481.
- de Valk, H.A.G. & Díez Medrano, J. (2014) 'Guest Editorial on Meeting and Mating Across Borders: Union Formation in the European Union Single Market'. *Population, Space and Place*, 103-9.
- De Winter, T., Koelet, S. & de Valk, H.A.G. (2014). Opportunity structures for intra-European binational family relations: The case study of Belgium. Presentatie op de Council for European Studies annual conference, Washington March 2014.
- Favell, A. (2003). *Eurostars and Eurocities: Towards a Sociology of Free Moving Professionals in Western Europe*. CCIS Working Paper N°71. University of California: San Diego.
- Favell, A. (2008). *Eurostars and Eurocities. Free Movement and Mobility in an Integrating Europe*. Blackwell: Oxford.
- Gaspar, S. (2008). Towards a definition of European intra-marriage as a new social phenomenon. CIES E-Working Paper, 46. Retrieved from <http://repositorio.iscte.pt/handle/10071/725>
- Gaspar, S. (2009). Mixed Marriages between European Free Movers. CIES e-Working Paper N° 65/2009. Centro de investigação e estudos de sociologia: Lisbon.
- Gilmartin, M. and Migge, B. (2013). 'European migrants in Ireland: Pathways to integration'. *European Urban and Regional Studies*.
- Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American Life*. New York: Oxford University Press.
- Groenewold, G. & de Valk, H.A.G. (2013). Acculturation, Transnational orientation and Migration Intentions of the Turkish Second Generation in Europe: Psychosocial and Contextual Factors? Presentatie op IMISCOE 10th Annual Conference.
- Kalmijn, M. (1998). 'Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends'. *Annual Review of Sociology*, 24, 395-421.
- Kalmijn, M. & van Tubergen, F. (2010). 'A Comparative Perspective on Intermarriage: Explaining Differences Among National-Origin Groups in the United States'. *Demography*, 47(2), 459-479.
- King, R. (2002). 'Towards a New Map of European Migration'. *International Journal of Population Geography*, 8, 89-106.
- Kleinepiet, T., Valk, H.A.G. de & Gaalen, R.I.A. van (2015), Life paths of migrants: A Sequence analysis of Polish migrants' family life trajectories. *European Journal of Population* 31 (2), 155-179.
- Koelet, S., de Valk, H. and Willaert, D. (2011) 'Huwten in het hart van Europa. Europese binationale huwelijken in België'. *Tijdschrift voor Sociologie*, 241-65.

- Kupiszewska, D., & Nowok, B. (2008). 'Comparability of statistics on international migration flows in the European Union'. In J. Raymer & F. Willekens (Eds.), *International migration in Europe: Data, models and estimates* (pp. 41-71). Chichester, England: Wiley
- Lijphart, A. (1964) 'Tourist traffic and integration potential'. *Journal of Common Market Studies*, 251-62.
- Lindenfeld, J. & G. Varro (2008). 'Language Maintenance among 'Fortunate Immigrants': The French in the United States and Americans in France'. *International Journal of the Sociology of Language*, 189, 115-131.
- Lucassen, L. & Laarman, C. (2009). 'Immigration, intermarriage and the changing face of Europe in the post war'. *History of the Family*, 14(1), 52-69.
- Nowok, B., Kupiszewska, D., & Poulain, M. (2006). 'Statistics on international migration flows'. In M. Poulain, N. Perrin & A. Singleton (Eds.), *THESIM: Towards Harmonised European Statistics on International Migration* (pp. 203-231). Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain.
- Park, R.E. & Burgess, E. (1969). *Introduction to the Science of Sociology*. 1921 Reprint. Chicago: University of Chicago Press.
- Poulain, M., Perrin, N., & Singleton, A. (eds.). (2006). *THESIM: Towards Harmonised European Statistics on International Migration*. Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain.
- Piqueray (2012). 'Poolse ouders over de Vlaamse schoolomgeving'. In Timmermans, C., Clyck, N. & Segaert, B. (red.) *Cultuuroverdracht en onderwijs in een multiculturele context*. (pp. 128-155). Gent: Academia Press.
- Qian Z, Lichter DT. 2007. 'Social Boundaries and Marital Assimilation: Interpreting Trends in Racial and Ethnic Intermarriage'. *American Sociological Review* 72(1): 68-94.
- Ravenstein, E.G. (1889). 'The Laws of Migration'. *Journal of the Royal Statistical Society*, 241-305.
- Raymer, J., Wiśniowski, A., Forster, J. J., Smith, P. W., & Bijak, J. (2013). 'Integrated modeling of European migration'. *Journal of the American Statistical Association*, 108 (503), 801-819.
- Raymer, J., de Beer, J., & van der Erf, R. (2011). 'Putting the pieces of the puzzle together: Age and sex-specific estimates of migration amongst countries in the EU/EFTA, 2002-2007'. *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 27(2), 185-215.
- Rumford, C. (ed.) (2007). *Cosmopolitanism and Europe*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Santacreu, O., Baldoni, E. and Albert, M.C. (2009). 'Deciding to move: migration projects in an integrating Europe'. In Recchi, E. and Favell, A. (Eds.) *Pioneers of European Integration. Citizenship and Mobility in the EU* (Cheltenham & Northampton: Edward Elgar), pp. 52-71.
- van Wissen, L.J.G. and Heering, L. (2014). 'Trends and Patterns in Euro-Marriages in the Netherlands'. *Population, Space and Place*, 126-38.
- Vasileva, K. (2010). '6.5% of the EU population are foreigners and 9.4% are born abroad'. *Eurostat Statistics in focus* 34/2011.
- Verwiebe, R. (2011) 'Why do Europeans Migrate to Berlin? Social-Structural Differences for Italian, British, French and Polish Nationals in the Period between 1980 and 2002'. *International Migration*, doi: 10.1111/j.1468-2435.2010.00663.x
- Wets, J., & Pauwels, F. (2012). 'Zij kwamen uit het oosten: Poolse, Roemeense en Bulgaarse migranten in België'. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 22(1), 53-57. Leuven: Steunpunt Werk en Sociale Economie / Uitgeverij Acco.